SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLERDE TEORİ VE ARAŞTIRMALAR

HAZİRAN 2022

EDİTÖR
DOÇ. DR. NÜRTEN KIMTER

SERÜVEN YAYINEVİ

Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • C. Cansın Selin Temana
Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Serüven Yayınevi
Birinci Basım / First Edition • © Haziran 2022
ISBN • 978-625-7721-81-3

© copyright
Bu kitabın yayın hakkı Serüven Yayınevi'ne aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.
The right to publish this book belongs to Serüven Publishing.
Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission.

Serüven Yayınevi / Serüven Publishing
Türkiye Adres / Turkey Address: Yalı Mahallesi İstikbal Caddesi No:6
Güzelbahçe / İZMİR
Telefon / Phone: 05437675765
web: www.seruvenyayinevi.com
e-mail: seruvenyayinevi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume
Sertifika / Certificate No: 47083

Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Teori ve Araştırmalar

Haziran 2022

Editör

DOÇ. DR. NURTEN KIMTER

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1

SİYASAL İLETİŞİMDE POPÜLİST RETORİK KULLANIMI: ÇEVRİM İÇİ SURETLER

Hacı Hasan SAF 1

Bölüm 2

KAZUO ISHİGURO ROMANLARI; OLUMSUZLUĞUN GÖLGESİNDE METAFOR

Fırat YILDIZ 25

Bölüm 3

SOSYOLOJİ KURAMCILARINDA SOSYAL DEĞİŞME OLGUSUNA BAKMAK

Gülbaşak DİKTAŞ YERLİ 37

Bölüm 4

TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜ İLE COVID-19 PANDEMİSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Esra Canpolat GÖKÇE 49

Ahmet DEMİRALP 49

Bölüm 5

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ ETKİLERİ: KIRKLARELİ İLİ ÖRNEĞİ

Aykut AYDIN 69

Bölüm 6

İNSANIN BESLENMEYE YÖNELİK BİYOLOJİK ADAPTASYONU

Cansev MEŞE YAVUZ 85

Bölüm 7

FARKLI PERSPEKTİFLERDEN 20. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE ÇİÇEK HASTALIĞI ÜZERİNE BİR İNCELEME (ARŞİV KAYITLARINA GÖRE)

Dr. Nevim TÜZÜN 101

Bölüm 8

KARL MARX VE FRIEDRICH ENGELS'TE ELEŞTİREL ÜTOPYACI SOSYALİZM'İN YERİ VE MAHİYETİ

Mehmet KANATLI 127

Bölüm 9

HERBERT MARCUSE: İLERİ ENDÜSTRİYEL TEKNOLOJİK TOPLUM VE ZORUNLULUK ALANINDAN ÖZGÜRLÜĞE

Yavuz YAYLA 149

Bölüm 10

ESİRÎ BABA'NIN ŞİİRLERİNE EKOELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

NURSEMA ERKAR 175

HATICE ÖZDİL 175

Bölüm 11

NEOFORMALİST YAKLAŞIM BAĞLAMINDA ROPE FİLMİNİN ANALİZİ

Semih SALMAN 203

Bölüm 12

MUHASEBE ALANINDAKİ AKADEMİSYENLERİN EĞİTİMSEL DEĞERLENDİRMELERİNDE ETİK İLKELERE BAĞLILIKLARININ İNCELENMESİ

Kürşad ÇAVUŞOĞLU 217

Bölüm 13

VUCA DÜNYASINDA YETENEK YÖNETİMİ

İsmet Burçak Vatansever Durmaz 235

Hazal AKYÜREK 235

Bölüm 14

ŞUAYYİBE MUHAREBESİ (12-14 NİSAN 1915)

Arş. Gör. Emir BOSTANCI 255

Bölüm 15

ENDÜSTRİ 4.0'A YÖN VEREN JAPON FELSEFELERİ

Ali Aycan KOLUKISA 271

Bölüm 16

TÜRKİYE'DE SPOR PAZARLAMASI ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

Hatice BAHÇE 285

Alper BAHÇE 285

Bölüm 17

ÜÇ ŞAİR, ÜÇ VATAN ALGISI: NAMIK KEMAL, ABDÜLHAK HÂMİD VE ZİYA GÖKALP'İN ŞİİRLERİNDE "VATAN" KAVRAMI

Murat KARA 299

Bölüm 18

TURİZM KÜLTÜR ROTALARI

Suat ARPACI 317

Bölüm 19

DEVVÂNÎ'DE SİYASET VE AHLÂK

Erol ŞİMŞEK 331

Bölüm 20

KADIN GİRİŞİMCİLERE AİT İŞLETMELERİN MARKA TANITIM SÜREÇLERİNDE AMBALAJ TASARIMININ ÖNEMİ

Emel BİROL 353

Bölüm 21

MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ YÖNETİMİNDE YAPAY ZEKÂ UYGULAMALARI

Mehmet Ozan KARAHAN 371

Bölüm 22

1974 - 1980 YILLARINDA KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI SONRASINDA YAŞANAN GELİŞMELER (EKONOMİK, ASKERİ VE SİYASİ (TERÖR) SONUÇLARI)

Pakize ÇOBAN KARABULUT 407

Merve ÖZDEMİR KARYAĞAR 407

Bölüm 23

SOSYAL MEDYADA "GERÇEKLİK" KAVRAMININ GUY DEBORD VE JEAN BAUDRILLARD DÜŞÜNCESİYLE İNSTAGRAM ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Mehtap BÜYÜKYILDIZ 429

Erdem DİRİMEŞE 429

Bölüm 24

HİZMET SEKTÖRÜNDE KALİTE KAVRAMI

Kader EROL 445

Bölüm 25

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE'NİN KIBRIS POLİTİKASININ MİZAH BASININA YANSIMALARI

Deniz Elif YAVALAR 481

Bölüm 26

ÇİN - ABD REKABETİNDE GÜNEY ÇİN DENİZİ SORUNU: ÇIKARLAR VE TEHDİTLER

Soner HAMZAÇEBİ 505

Bölüm 27

GRİSSİNİNİN KİMYASAL VE MİKROBİYOLOJİK KALİTESİNE SPİRULİNANIN ETKİSİ

Hünkar Avni DUYAR 533

Aysun GARGACI KINAY 533

Yasemin YÜCEL 533

Bölüm 28

DENİZ ALANLARINDA SUALTI KÜLTÜREL MİRASI HUKUKİ REJİMİ

Nurser GÖKDEMİR IŞIK 553

Bölüm 29

TIBBİ MÜDAHALE HATALARINDA MANEVİ TAZMİNAT

Ergün SÜMER 567

Bölüm 30

TRABZON, MAÇKA, VAZELON MANASTIRI VE KATHOLİKONU

A. Nazlı Soykan 585

Bölüm 31

TÜRKİYE'DE GASTRONOMİ TURİZMİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Ayça Pekmez BAHÇECİ 611

Hatice PEKMEZ 611

Bölüm 32

SCHOPENHAUER FELSEFESİNDE AHLAKIN TEMELİ

Esra YILDIZ TURAN 621

Bölüm 32

SCHOPENHAUER FELSEFESİNDE AHLAKIN TEMELİ

Esra YILDIZ TURAN[1]

1 Dr. Öğretim Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Eğitimi, esrayildiz@atauni.edu.tr, ORCİD ID: 0000-0001-6270-9726

1. GİRİŞ

Bu çalışmada Schopenhauer'in ahlak ile ilgili fikirleri kötümserlik felsefesi temelinde ele alınmıştır. Schopenhauer için, "ahlak" kelimesinin anlamı insanların olabildiğince birbirine yardım ettiği ve birbirine zarar vermediği bir ilişki şekline karşılık gelir. Bu ise, insanların özdeşliği ile ilgili olan ve ona dayanan acıma duygusudur. Schopenhauer için bir eylemin ahlakiliği o eylemin merhamet duygusu ile yapılıp yapılmadığına bağlıdır. Nitekim Schopenhauer insanın istencini susturması gerektiğine inanır. Bunun nedenini ise istencin, insan eylemlerinde bencilliğe ve kötülüğe yol açtığını söyleyerek açıklar. İnsan hayatı sonsuz isteklerle çepeçevre kuşatılmış bitmeyen bir acıdan ibarettir. Ona göre bu istekler hiçbir zaman tam anlamıyla karşılanmaz. "...ve onun tatmin edilen her bir isteği yeni bir isteği tetikler. Dünyada mümkün olan hiçbir tatmin, onun sayısız isteklerini doyurmaya, bu dipsiz kuyuyu doldurmaya yetmez. İşte şimdi, bir insanın yanına geçip seyreylemelidir onu doyurmanın zorluğunu" (Schopenhauer, 2020a: 11). İnsan hep daha fazlasını arzular, bu da tatminsizlikle ve nihayet acıyla sonuçlanır. Acı denilen şey insanın mutluluğun peşinden gitmesi ama ona hiçbir zaman ulaşamamasıdır. Bu sebeple mutluluğun var olmadığı düşüncesini savunur. Tam bu noktada Schopenhauer merhamet kavramını devreye sokar. Ona göre İstencin ortaya çıkardığı kötülük ve bencillik ancak merhamet ile ortadan kalkabilir. Merhamet ise "ben"i, "ben-olmayan"ın yerine koymaktır. Başkasının acısını kendi acısıymış gibi paylaşmaktır. Bu da insanı şaşmaz bir adalete ve insan sevgisine götürür. Schopenhauer için bundan öte daha değerli bir eylem var ise o da yaşama istencini reddetmektir. Hakiki ahlak işte budur. Fakat bu Schopenhauer'in intiharı tasvip ettiği anlamına gelmez. Çünkü onun için önemli olan acıdan kaçmak değil acının anlamını bulmaktır.

Filozofun ahlak ile ilgili derin görüşlerine yer vermeden önce onun hayat hikayesine değinmek gerekir. Nitekim bir filozofun hayat hikâyesinin onun ortaya koyduğu felsefe olduğunu kabul etmek pekte yanlış olmayacaktır. Ünlü filozof Schopenhauer'in yaşam tarzı ile savunduğu düşünceler arasında bir bağın bulunduğu söylenebilir. Düşmanlıkları, kıskançlıkları, hırsları ve sevinçleri şekil değiştirerek onun felsefe öğretisinde yer alır. Nitekim Schopenhauer'in hayatı da felsefesinde var olan kötümser nitelikleri anımsatacak biçimde aşırı bir karamsarlıkla geçer (Tanyol, 1998: 15). Schopenhauer 1788 yılında Danzing şehrinde doğmuştur. Baba Schopenhauer ticari anlamda yaşadığı gelecek kaygısını da göz önüne alarak oğluna bütün Avrupa dillerinde aynı olduğu için Arthur ismini verir. Schopenhauer babası gibi aksi ve sert bir mizaca sahipken annesi gibi de kıvrak bir zekaya sahiptir. Babasının sert mizaca sahip olması onun tüm hayatını etkileyerek hayata dair negatif bir tavır sergilemesine yol açar (Atayman, 2008: 14). "Huy ya da istem babadan akılsa anadan gelir ço-

cuğa" (Durant, 2010: 298), der Schopenhauer. Onun kalıtsal yetenekleri ve kaderi, temel düşüncelerinde ve sisteminin her ayrıntısında eşsiz bir biçimde ortaya çıkan karakterini oluşturmuştur (Störig, 2011: 476). Bir söylentiye göre Schopenhauer on yedi yaşındayken, babasının hayatına trajik bir şekilde son vermesi de yine filozofun iç dünyasında yaşama dair onarılması mümkün olmayan bir güvensizliğe neden olur. Bu durumun ise onun felsefi görüşleri açısından önemli sonuçlar doğurduğu iddia edilir (İlhan, 2021: 157). Babasının intiharından sonra annesi ile birlikte Weimar'a yerleşen Schopenhauer burada hayranı olduğu Goethe ve birçok düşünürle tanışma fırsatı bulur. Goethe Schopenhauer'in yüksek araştırma yeteneğini keşfederek bunu annesiyle paylaşır. Fakat annesi megaloman bir tavırla "Bir aileden iki dahi çıkmaz" diyerek oğlunu desteklemez. Öyle ki anne oğul arasında hep bir geçimsizlik olmuştur. Bu durumu anne Schopenhauer yazdığı mektupların birisinde şöyle ifade eder: "Tahammül edilir şey değilsin, başına bela oluyorsun insanın, seninle birlikte yaşamak güç; ukalalığın bütün iyi taraflarını gölgede bırakıyor, başkalarında kusur bulmadan edemediğin için, o iyi yönlerinin dünyaya hiçbir faydası yok" (Durant, 2010: 299). Aslında onun topluma ve insanlara karşı takındığı negatif tavrın hep sevgiden uzak büyümesinin bir sonucu olduğu düşünülür. Bu arada Schopenhauer'in Goethe'ye olan hayranlığı da kısa sürer. Daha sonra Berlin'e gelen Schopenhauer burada doçent olarak çalışmaya başlar. Aynı üniversitede ünlü filozof Hegel'de ders vermektedir. Öyle ki ikisi arasında yaşanan ve çok konuşulan olay bu dönemde gerçekleşir. Schopenhauer öğrencileri kendi dersine çekmek için ders saatlerini kasıtlı olarak Hegel'in dersleri ile çakışacak şekilde ayarlar. Fakat aksine Hegel'in dersleri dolup taşarken Schopenhauer'in derslerine kimse katılmaz. Bu durum onun zaten kötümser olan ruh durumunu iyice bozar (Tanyol, 1998: 18-20). Fakat bu başarısızlığın sebebini kendinde hiçbir zaman aramaz. Aksine başarısızlığının sebebi olarak geceleyin insan eti yiyen bir kurda benzettiği profesörlerin kıskançlığını gösterir (Weischedel, 2004: 294). Yaşamı boyunca insanlardan uzakta hayat sürdürmeyi tercih eden Schopenhauer'in çalışma odasında Kant ve Buda'nın bronz heykellerini bulundurduğu söylenir (Devecioğlu, 2021: 8). O, Kant'ın hem en güçlü eleştirmeni hem de en parlak ardılı olarak anılır. Öyle ki *İrade ve Tasavvur Olarak Dünya* isimli ünlü eserinin büyük bir bölümünü Kant'a ayırmış olması da ona ne denli değer verdiğini göstermektedir. Felsefe tarihi boyunca kendi felsefesini kurmak isteyen çoğu filozof kendisinden önce gelen filozofların temel görüşlerini ve onların belirli felsefi ayrımlarını kendilerine bir çıkış noktası olarak alırlar. Fakat hem var olan gelenekten ayrılmamak hem de geleneğin sorunlu kısımlarını bulup bunu aşmak için uğraşmak yani geleneğin gözden kaçırdığı şeyleri görmek her filozofun başarıyla ulaşabildiği bir durum değildir. Arthur Schopenhauer bu zor durumu bir ölçüde aşabilmiştir diyebiliriz. O, felsefesinin genel hatlarını

Kant'tan hareketle meydana getirerek Kant'ın önceden yaptığı ayrımları kabul eder. Diğer yandan bu ayrımları yaparken de ortada bulunan yanlışlıkları belirlemeye çalışır. Yine kendi ahlak teorisinde tek insandan yola çıkar ve önceden ortaya koyulmuş olan etik teorilerin ulaşamadığı bir işi başararak yirminci yüzyıl antropolojisinin yolunu açar. Nitekim Schopenhauer Kant'ın kendinde şey ve görünüş ayrımına yönelik ele aldığı görüşlerinde, ondan belli başlı noktaları kısmi ölçüde alıp, onunla belirli bir noktaya kadar birleşirken, belirli bir noktadan sonra da ondan ayrılmıştır (Türkyılmaz, 2003: 82). Özet olarak dile getirilirse Immanuel Kant dünyayı, görünüşler dünyası (fenomenal) ve kendinde şeyler dünyası (numenal) olarak ifade eder. Numen dünyanın insanlık için bir meçhul olarak kalacağını ve onu bilmemizin imkân dahilinde olmadığını ifade eder. Schopenhauer ise Kant'ın bu ikili görüşünü izlemekle birlikte 'kendinde şey' olanı *irade* şeklinde açar. Öyle ki bu filozofun samimi bir dostu değildir, herkesin içinde bulunan iradedir, insanoğlunu onun arzu ettiği her şeyi yapmaya iten güçtür. (Moseley, 2011: 245).

Schopenhauer başyapıtı sayılan *İrade ve Tasavvur Olarak Dünya* adlı eserini 1819 yılında doktora tezi olarak yayımlamıştır. Otuz yaşından önce kaleme aldığı bu kitap ile tüm dizgesinin temel hatlarını belirler (Whittaker, 15: 2021). 1831 yılında vuku bulan kolera salgını yüzünden yaşadığı Berlin'i terk ederek Frankfurt'a yerleşir. 1836-1839 yılları arasında *Doğa ve İrade* ile *İradenin Özgürlüğü* isimli çalışmalarını yayınlar. Yine 1841 yılında ünlü eseri *Ahlakın Temeli* isimli kitabını yazar. Fakat bu eserinin yayınlanmasından sonra üyesi olduğu dernekten atılır. Nedeni ise kitapta Hegel ve birçok filozof hakkında hakaret içerikli yazıların yer almasıdır (Tanyol, 1998: 22). Üniversiteler onun kitaplarını görmemezlikten gelir. Fakat Schopenhauer geçte olsa adının duyulacağına sabırla inanır. 1844 yılında *İrade ve Tasarım Olarak Dünya* adlı kitabını yeniden bastırır ve bu eserle birlikte kayda değer bir ün elde eder. Yaşamının son altı senesinde birçok kitabını yeniden düzenler. *Doğadaki İstenç Üzerine* adlı kitabına görkemli bir önsöz yazar. Dolayısı ile Schopenhauer bu son dönemlerinde istediği ve sabırla beklediği üne kavuşur (Sans, 2006: 18-19). Öyle ki *İrade ve Tasarım Olarak Dünya* çalışmasının ön sözünde şu iddialı sözlere yer verir: "Tamamladığım bu yapıtı çağdaşlarıma ya da vatandaşlarıma değil, bütün insanlığa bırakıyorum. Yapıtımın değeri çok sonra anlaşılacaktır; hangi biçimde sunulursa sunulsun iyinin kaçınılmaz kaderi budur" (Botton, 2020: 222-223). Schopenhauer kendisini ünden haz duymayacak kadar yaşlı hissetmez. Dostlarından kendisi ile ilgili en ufak haberleri bile ona göndermelerini rica ederek hakkında yayınlanan tüm makaleleri gençlik hevesi ile okur. Gençken karamsarlığın gölgesinde yaşayan Schopenhauer yaşlılığında neredeyse bir iyimser haline dönüşür, akşamları flüt çalar ve onu gençliğinde içerisinde bulunduğu ateşlerden kurtardığı için

zamana teşekkür eder. Fakat bu durum kısa sürer ve 1860 yılında akciğer embolisi yüzünden hayatını kaybeder (Durant, 2010: 301). "Mutlak hiçliğe ulaşmak onun için sadece hayırlı bir iş olabilirmiş ama ölüm maalesef buna ümit vermemekteymiş. Yalnızca, nasıl olursa olsun, en azından entelektüel vicdanı temizlemiş" (Safranski, 2015: 608). Ömrünün son anına dek azizlerin ermiş olduğu dinginliğe imrenen Schopenhauer, içinde var olan ıstırap çekme gücünü devamlı körükleyen duyarlı bir mizaca sahiptir. İnsan olarak Schopenhauer ile bir filozof olan Schopenhauer'i aynı düzlemde ele almamak önem arz eder. Burada ki felsefi sorun onun hayatını değil felsefesini yargılamaktan ibarettir. Kuno Fischer[1] Schopenhauer hakkında "insan onu sonuna kadar dinlediğinde ona hak verip vermemek konusunda kuşkuya düşebilir; ama kati olan bir şey varsa o da asla unutulmayacağıdır" der (Sans, 2006: 22-23). O, (kendi adını anmadan) bir heykel sanatçısının iyi bir heykeltıraş olup olmadığını anlamanın yolunun onun iyi bir insan olup olmadığını sorgulamaktan geçmediğini ifade eder ve şöyle der: "Bir heykeltıraştan size mermere kazımış olarak sunduğu ideal biçimde kendi şahsının, kendi fizyonomisinin bir suretini göstermesini beklemeyin; ona sadece bir sanatkâr olarak bakın, o zaman onun kim olduğunu anlayacaksınız. O size elinden gelenin en iyisini sunmuştur, onu alın ve ona teşekkür edin" (Saunders, 2006: 88).

Schopenhauer'in doktora çalışması olan *Yeter Sebep İlkesi* onun felsefi sisteminin temelini oluşturur. Filozofun metafizik ve etik düşünceleri bu ilkenin etkileri sonucunda şekillenir. Yeter sebep ilkesinin dördüncü kökü olan motivasyon yasası ise ahlakın felsefi bir şekilde ortaya koyulmasının zeminini oluşturur. Nitekim bu durumda Schopenhauer'in ahlakının anlaşılması açısından Yeter Sebep İlkesinin, başlangıç noktası olarak kısaca sunulması daha uygun olacaktır.

2. Yeter Sebep İlkesi

Schopenhauer'in etiği bir normatif etik ya da ödev etiği değildir. Ayrıca din kökenli etik anlayışı ile de uyuşmaz. Bu sebeple Schopenhauer insanların uymalarını gerektiren evrensel ahlak yasalarını reddeder ve onlara herhangi bir ahlak yasası tavsiye etmez (Janaway, 2007: 118). Schopenhauer felsefesinin, baştan itibarıyla epistemolojik bir araştırmayla yola çıktığı görülür. Söz konusu araştırma geleneksel bir sorun olan nedenselliği soruşturur. Öyle ki felsefi çizgisinin en başında edindiği sonuçlar, ileri dönemlerde onun sisteminin oluşmasına zemin hazırlar.

Schopenhauer Yeter Sebep İlkesi ile fenomenal dünyayı nedensellik bağı içerisinde düzenleme çabasına girer. Dört ayrı şekilde ele alınan ve kaynağı nesnel olmayıp içkin olan nedensellik bilişsel bir biçimde ortaya

1 1824-1907 yılları arasında yaşamış Alman filozofu

çıkar. Schopenhauer'in burada görünür kılmak istediği şey nedensellik ilkesinin insan düşüncesinde meydana geldiğidir. Düşünce, ikincil düzeyde bilgi verme fonksiyonu üstlendiğinden dolayı varlığın sebebine hiç değinmez. İnsan, dünyada olma halini yani varlığın sebebini beyninde sadece zayıf bir düşünce yansısı biçiminde hisseder. İnsan eylemlerinin sebepleri beyinde var olan düşünce ile bağlantılı bir şekilde ortaya çıkarak düşünce ve eylemleri yönlendirir. Eylemlerin temel nedeni, insana doğrudan yansımayan, onun kavrayamayacağı ama var olduğunu açıkça gösteren nihai bir nedendir. Bu düzlem, insan davranışlarının temel sebebini izah etmeğe yönelik sorulara yanıt vermek için uygun değildir. Nitekim bu, insanoğlunun yeni bir metafizik anlayış ile karşı karşıya olduğunu gösterir. İnsana, dünyada bulunma hali hakkında bilgi verecek olan esasta bedenin varlığıdır. Çünkü söz konusu nihai neden, bir biçimde insan bedenine verilmiştir. Bu nihai ilke, insanın karşısında bedensel ihtiyaçlar, yaşama ve başka türleri yaşatma arzusu şeklinde dolaylı işaretlerle beliren şeydir (Atayman, 2008: 19-20).

Schopenhauer 1813 yılında savunduğu ve kendisinin ilk önemli metni olan *Yeter Sebep İlkesinin Dört Çeşit Kökü* çalışmasında, yeter sebep ilkesine nesnelerin ne şekilde bağlandıklarını ve bu ilkelerin türlerini ortaya koyar. Schopenhauer, 'hiçbir şey bir neden bulunmadan var olamaz' ilkesini yeter sebep bağlamında ön plana çıkarır. Yeter sebep ilkesi hem bilimin hem de özne olarak insanın bir şey anlaması noktasında bir zorunluluk biçiminde ortaya koyulur. Ayrıca bu ilke apriori olarak da tanımlanır. Bu ilkeyi oluşun, bilmenin, eylemin ve varoluşun yeter sebep ilkesi (Sans, 2006: 26-28) şeklinde dört ana tasnifle ifade eden Schopenhauer, dünyanın algılanmasını ve insan eylemlerini de bu ilkeler çerçevesinde izah eder. Schopenhauer, sınıflandırdığı dört kökün, aslında ardıllık sırasının da belli bir sistematiğe göre olmadığını dile getirir. Açıklamaların insanlar tarafından daha doğru anlaşılabilmesi için Aristoteles'in yöntemini takip ettiğini ifade eder. Schopenhauer, daha iyi bir öğrenmenin ortaya çıkabilmesi için ilk adımda en iyi bilinenlerin anlatılmasının gerekliliğini savunur (Schopenhauer, 1889: 177). Schopenhauer yeter sebep ilkesinin dört kökünü şu şekilde ifade eder:

Oluşun Yeter Sebep İlkesi: Schopenhauer, nedensellik kuralı ile nedenselliğin hakiki nesneler arasında olmadığını aksine nesnelerin değişimlerinin arasında bağlantı bulunduğunu söyler. Ona göre varlığını tek başına devam ettiren hiçbir şey bulunmaz. Öyle ki şeylerin varlığını sürdürmeleri için bir neden sonuç münasebetine ihtiyaç vardır. Meydana gelen her sonucun arkasında mutlaka bir neden saklıdır. Bu neden ise yine önceden ortaya çıkmış olan başka bir nedenin sonucu olur. Aynı zamanda fiziksel zorunluluk da nedensellik ilkesi tarafından yönetilir (Cartwright, 2014: 194).

Bilmenin Yeter Sebep İlkesi: Schopenhauer bu ilkenin mantıki zorunlulukla münasebetinin olduğunu söyler. Ona göre bir önerme eğer deneyimlere dayanıyor ise emprik anlamda doğru olur. Yine bir önerme düşünce kurallarına dayanıyorsa o zaman mantık ötesi doğruluğa sahiptir. (Cartwright, 2014: 198-199).

Varlığın Yeter Sebep İlkesi: Schopenhauer tıpkı Kant gibi zaman ve uzayı emprik olmayan sezgiye dayalı bir matematik idraki ile anlayabileceğimizi öne sürer. Zaman ve uzay matematiğin kaynakları olup aynı zamanda varlığın yeter sebep ilkesini meydana getirir (Cartwright, 2014: 198-199). Matematik ve geometri alanına yönelik olan bu kısımda zaman ve uzayın ardıllığı mevzu bahistir.

Eylemin Yeter Sebep İlkesi: Schopenhauer'a göre her insan istencin öğesi olarak, kararlar alır ve eylemde bulunur. Bu irade hali, insanın kararlarını ve gerçekleştirdiği eylemlerini açıklayan bir yasa vasıtası ile öncelenir. İşte bu yasa "güdülenme" yasasıdır. İradeye dayalı her eylem belirli bir güdünün ardından gelir. Yani irade eylemi ve dürtü arasında bir neden-sonuç ilişkisi bulunur. Güdülenme yasası irade eyleminin temelini oluşturur. Schopenhauer güdülenme yasasını içten hissedilen nedensellik olarak ifade eder (Janaway, 2007: 41-42). Eylemin yeter sebep ilkesi, karşımıza ahlaki ilke olarak çıkar. Ayrıca insan eylemlerinin meydana gelmesi için bir zorunluluktur.

3. Ahlakın Temeli

Arthur Schopenhauer'ın felsefesini oluşturan düşüncelerinin temeli hem Hristiyanlığa ve Budizm'e hem de Kant idealizmine dayanmaktadır. Merhamet kavramının ahlaksal önemini analiz eden ve bu analizinde Hıristiyanlık ve Budizm'e yakın duran Schopenhauer bu sebepten ötürü ahlak filozofları çevresinde önemli bir konuma sahiptir (Gerard, 2002: 198). O "tıpkı Budistlerin inandığı gibi, dünyanın bilinemez bir yanılsama olduğunu" (Boone, 2020: 164) savunur. Schopenhauer'in kötümser bakış açısı, Budizmin *Dört Yüce Gerçek* öğretisinden (1. Yaşam acı çekmek demektir 2. Acının kökeni arzudur 3. Umut vardır 4. Umut sekiz aşamalı yüce yoldadır) inanılmaz ölçüde etkilenir. Schopenhauer, kendi kötümser kuramını geliştirirken bunları temel olarak kullanır (Kleinman, 2019: 205-206).

Schopenhauer kötümserlik, acı ve anlamsızlıktan kurtulmanın çaresi olarak ahlakı gösterir. Bu noktada emprik görüşlerden ayrı bir ödev düşüncesinin tezat olduğunu savunan Schopenhauer insan tabiatına uygun olgulardan yola çıkan bir ahlak öğretisi ortaya koyar. Ona göre karakterin bir sonucu olan insan davranışı, insanın seçtiği bir şey değil tamamıyla verili bir şeydir. Yani insan eylemleri, kaynağı olan motiflerle beraber in-

san iradesi ile biçimlendirilen karakterin bir uzantısı olmak zorundadır. İşte insanın seçmiş olduğu bilinen bir eylem türü bu şartlarda önceden belirlenmiş olur. Eylemin temeli olan güdüler akıl tarafından seçilmez. Aklın vazifesi ise sadece motiflerin tam anlamıyla gerçekleşmesine imkân verecek araçların belirlenmesinden ibarettir (Cevizci, 2021: 468-469). Schopenhauer hayatın ve varlığın tamamına yönelik kötümser bakış açısının bir bölümü olarak karakteri verili bir şey şeklinde değerlendirir. İnsanı sabit bir isteme biçiminde değerlendiren Schopenhauer'a göre insanın özü olarak kabul edilen karakteri değiştirilemez. Güdüleri belirlenmiş olan insanın olduğu şeyi hiçbir düşünce değiştiremez. Oysa gelenekçi ahlak felsefesi, ahlaksal ilkelerin eylemleri değiştirebileceği hipotezinden yola çıkar. (MacIntyre, 2001: 251-252). Nitekim Schopenhauer söz konusu ahlaksal değerlendirme ve ilkeleri belirli bir insan doğası çözümlemesinden yola çıkarak açıklar. Schopenhauer'in ortaya koyduğu ahlak anlayışı, insan hayatının gerilimli ve sert mücadelesinde gerçekleşen şeyi yorumlamak ve açıklamak sureti ile sadece akıllı olan varlıklar için değil aynı zamanda yaşayan insanlar için de geçerli olan bir temel olarak değerlendirilir. Öyleyse ahlakın görevi insan tarafından övülen eylem biçimini ortaya koymak için insan eylemlerini ve doğasını türlü yönleri ile çözümlemektir (Tsanoff, 2009: 304).

Schopenhauer'e göre insan davranışları çözümlendiği zaman, bu davranışları belirleyen üç temel itici güç ya da güdü ortaya çıkar. İşte bu davranışları belirleyen motif\güdüleri Schopenhauer şu şekilde sıralar (Schopenhauer, 2020a: 83):

> a. *Bencillik*: Bu güdü, öncelikle kişinin kendi rahatını ve refahını arzular. (Arzu sınırsızdır.)
>
> b. *Kötülük*: Bu güdü, ona sahip kişi dışındaki herkesin kötülüğünü istemektedir. (Bu güdü en şiddetli gaddarlığa kadar gider.)
>
> c. *Merhamet*: Bu güdü ise ötekinin rahatını ve refahını arzular. (Kibarlık ve cömertlikle başlar, buradan merhamete kadar uzanır.)
>
> İnsana ait her davranışının kökeninde öyle ya da böyle bu güdülerden birisi yatmaktadır. Tabii bu güdülerden birinin olduğu kadar birkaçının da bir anda tesir etmesi mümkündür... Ahlaki davranışlar da bu güdüler tarafından beslenmektedirler (Schopenhauer, 2020a: 83).

Schopenhauer'in sıralamış olduğu davranışı belirleyen güdülerden bencillik ve kötülüğe merhamet duygusundan önce değinmek yerinde olacaktır.

3.1. Bencillik ve Kötülük

Schopenhauer'a göre, ahlak karşıtı ve korkunç olan bencillik ve kin duygusunun aslında engellenmesi için gayret gösterilebilir. Fakat o, ah-

lak konusunu ele alırken öncelikle insanın karanlık yönünü ele alarak işe başlar. Bu durumda kendi yaklaşımının diğer ahlakçıların yaklaşımlarından farklı olduğunu söyler. Dante'yi kendisine yakın bulan düşünür onun da söze öncelikle cehennemle başlamayı seçtiğini anlatır (Schopenhauer, 2020a: 71).

Schopenhauer hayvanlarda da bulunan bencillik güdüsünün insanın kökeninde de bulunduğunu ve bu kökenin temel bölümünü oluşturduğunu ifade eder. Bu sebeple insani eylemlerin bütünü bencillik temeli üzerine kurulur. Davranışların çoğu bencillikle izah edilebilir. Öyle ki insanların amaçlarını belirleyebilecek güçte olan bencillik, doğası gereği sınırsız güce sahip bir duygudur. Schopenhauer'a göre insan her daim ve her koşulda kendisini koruyarak acılardan kaçmak için büyük uğraş verir. İnsanın bütün bu çabası ise ulaşabileceği tüm hazlara ulaşıp onları tatmak içindir. Bunun yanı sıra insan başka haz kaynakları bulmak için de çaba gösterir. Hazzı elde etmeye çalışan insan bu durumda önüne çıkabilecek tüm engellere öfke duyarak onları düşman edinir. Hatta bu yolda önünde engel olan her şeyi ortadan kaldırmaya çalışır. Onun tek istediği daha çok hazza ulaşmak ve bu şekilde tadacağı hazların türünü arttırmaktır. Fakat her şeye sahip olmanın imkânsız olduğunu bilen insan, yolunu bu kez her şeye hükmetmek olarak değiştirir. Schopenhauer'a göre insanın düsturu şu şekildedir: "Her şey benim içindir ve başkaları için olan bir şey yoktur"! İşte Schopenhauer'in bencillik olarak tanımladığı bu duygu bütün dünyaya egemendir (Schopenhauer, 2020a: 64). "Tabiatımızın sınır hudut tanımaz bencilliğinin üzerine, az veya çok her insan yüreğinde, tıpkı yılanın dişi üzerinde toplanmış zehir gibi, hınç, kin, garez, öfke, haset ve kötü niyet toplanmıştır ve zehrini akıtmak için, zincirlerinden kurtulmuş iblis gibi esip gürlemek için sadece uygun bir fırsat bekler. Eğer insan patlamak için büyük bir vesile bulamazsa, en küçüğünden yararlanmak için zaman kaybetmeyecek ve hayal gücünün yardımıyla onu büyüttükçe büyütecektir (Schopenhauer, 2020b: 36). Her insanın kalbinde sınırsız bir biçimde bulunan bencillik, katlanarak biriken art niyet ve kin ile iç içe geçmiştir (Schopenhauer, 2020b: 102). Schopenhauer merhamet adlı çalışmasında bencilliğin sebeplerini şu şekilde izah eder:

> Aşağı yukarı herkesin ben'i, kendi hayatında bu derece etkin bir rol oynamaktadır ve insanlar kendilerinin dışındaki insanlara, aslında olabildiğine kayıtsız kalmaktadırlar. Bu durum oldukça manidardır. Çünkü sonsuz diyebileceğimiz kadar çok birey, sadece kendisini gerçek olarak görebilmekte, kendisi dışındakileri birer hayaletlermişçesine görmezlikten gelmektedir. Bu durumun da tabii ki bir sebebi vardır. Kişiler, kendilerine doğrudan verilmişlerdir; yani kendilerine yakındırlar. Oysa diğerleri, onların kafalarında yer almaktadır... bu sebeple bireyler dünyayı kendilerine göre yorumlamaktadırlar. Çünkü her birey için, var olan nesneler, sadece nesnel olarak yer almamaktadırlar ve bireyler tarafından şuurlarının algılama iste-

> mine göre algılanmaktadırlar. Bireylerin bildiği ve içinde yaşadığı tek dünya, kendi beyinlerinde kurdukları mekandır. İşte bu temsili dünya, onların yaşam alanlarının merkezini oluşturmaktadır. Bu sebeple de herkes kendi içinde tektir ve yalnızdır... o, dünyayı sadece kendi bakış açısından algılar ve bu sebeple de oldukça küçülür... Bu mikro kozmosu büyük bir hata yaparak kendince kuran birey, bilir ki asıl makro kozmos, onun dünyasını da kapsayarak bir gün her şeyi yok edip gidecektir. Zaten kişinin kendi hayatını kaybetmesi de kendisi için böyle bir yıkımdan farksızdır ve sonu ifade etmektedir. Yaşama isteğinin ve *bencilliğin* artmasına yol açan sebepler, işte bunlardır (Schopenhauer, 2020a: 65-66).

Schopenhauer'a göre bencillik öyle kuvvetli bir güdüdür ki bu güdüye karşı gelebilecek bir güç muhakkak olmalıdır. Neredeyse bütün insanları ele geçirmiş olan bu kötü güdüye eğer bir şeyler dur demeseydi Hobbes 'un tabiriyle herkesin herkesle savaşı ortaya çıkardı. Bu ise insanlığın felaketi demektir. O, insanlarda ki bencilce duyguları trene benzetir. Bencillikte tıpkı tren gibi aralıksız ve uzundur (Schopenhauer, 2020a: 66-67). Schopenhauer'a göre bencillikten "aç gözlülük, oburluk, arzu, tamahkarlık, haset, haksızlık, kalbin katılığı, gurur, küstahlık vb. gibi şeyleri alıyoruz. Aynı zamanda kincilikten ise, hoşnutsuzluk, imrenme, kötü niyet, kötülük, başkalarının acısından zevk alma, meraklı olma, iftira, arsızlık, huysuzluk, nefret, öfke, ihanet, sahtekarlık, intikam açlığı, zalimlik vb. gibi durumlar ortaya çıkmaktadır". Kötülüğün bu ilk kökü daha ziyade hayvani iken diğer köküyse daha çok şeytanidir (Schopenhauer, 2019: 168). Schopenhauer erdem ve sevginin karşısında daima kin duygusu ve kötülüğün olduğunu söyler. Bu sebeple de o ilk önce bu kötü duyguların köklerini ve seviyesini bulmaya çalışır. Öyle ki ona göre, düşük seviyede ki kötülük çok yaygın olmasına rağmen kısa süre içinde yüksek düzeye ulaşabilir. Bu kötü duygular nezaket ve kurnazlık yoluyla gizlenebilir. Aslında bu durum insanın içerisinde bulunan nefret ve kötülüğün kuluçkaya yatmasıdır. Çünkü kötülük duygusu sonraki zamanlarda çok şiddetli bir tarzda ortaya çıkar. Kötülüğün ya da kendi dışındakilerin kötülüğünü istenme durumunun ortaya çıkmasının en büyük sebebi her zaman yüz yüze gelinen bencilliktir. İnsan bencillik yüzünden öyle bir hale gelir ki dünyayı bir hastalık hastası gibi algılamaya başlar. Schopenhauer'a göre insanın kötülük taraftarı haline gelmesinin ana nedenlerinden bir tanesi de fesattır. Fesat duygusu başkalarının kötülüğünü istemenin temel nedenidir. İnsan başkalarını çekemediğinden dolayı onlardan üstün olmak ister. Hiç kimse bu duygudan tam anlamıyla uzak değildir (Schopenhauer, 2020a: 68). İnsanda ki fesat duygusu diğer insanların acılarından haz alma duygusunu körükler. Bu duygu ise şeytanca bir haz duygusudur. Öyle ki Schopenhauer için acı çeken birinin acısından zevk almak kadar daha alçak bir eylem yoktur. Aslında fesat duygusu ve ondan kaynaklanan acı çekeni görmek-

ten zevk alma teoriktir. Schopenhauer bunların eyleme geçtikten sonra kötülük ve gaddarlık adlarını almasının daha uygun olduğunu belirtir.

> Bencilliğin en belirgin prensibi şudur: *Neminem juva, imo omnes, si forte conduit* (Hala geçerlidir bu kural), *laede*. (Kimseye yardım etme ve eğer ki senin yararına olacaksa, önüne gelen herkesi yarala.) Kötülüğün prensibi şudur: *Omnes, quuantum potes, laede*. (Elinden geldiğince, herkesi yarala.) Acı çekenleri izlemekten zevk almak yanlıştır. Acı çekenleri izlemek teorideki, acı vermekten zevk almak ise pratikteki bir kötülüktür. Kötülük fırsatını bulduğu an ortaya çıkar bu iki temel sebepten dolayı ortaya çıkan fenalık, ancak doğru şekilde uygulanan bir etik ile durdurulabilir (Schopenhauer, 2020a: 70).

Schopenhauer'a göre insanlar hep benzer bencilce kalıplar içinde davranırlar. Bu da bencilliğin ne kadar yaygın olduğunun göstergesidir. Öyle ki hangi eylem olursa olsun altında en ufak bir çıkar barındırıyorsa bu davranışın bencilce olduğu gerçeğini kabul etmeliyiz. Davranıştaki küçücük bir olumsuzluk bile o davranışı küçültmeye yeter. Nitekim insan davranışlarının bencillikten ve çıkarcılıktan uzak olması davranışın ahlaki boyutunu oldukça etkiler. Schopenhauer Merhamet isimli kitabının *Mutlak Ahlaki Amilin Ortaya Konması ve İspatı* başlıklı bölümünde ahlak ile ilgili görüşlerini özetlemek için düşüncelerini tam dokuz maddede ortaya koyar:

1. Bir davranış kendinden önce gelen diğer davranış tarafından harekete geçirilmediği müddetçe gerçekleşmez.
2. Eğer bir davranış kendinden daha güçlü bir davranış tarafından engellenmez ise, bu davranışın gerçekleşmesi kaçınılmaz olur.
3. İnsanın isteme duygusunu tetikleyen şey acı veya rahatlıktır. İnsan istediği şeyi ya mevcut rahatını korumak için ya da başına gelebilecek acıları engellemek için yapar.
4. Her eylem rahatlık ve acı idrak eden bir varlık üzerine kurulur.
5. Söz konusu bu varlık eylemde bulunan ya da bu eylemden etkilenen kişidir. Bu durumda kişi ya zarara uğrar ya da yarar sağlar.
6. Eğer bir davranış rahatlık ve acı biçiminde geri dönüyor ise bu davranış becil bir davranış şeklinde ifade edilir.
7. Schopenhauer'in yukarıda ki maddelerde insan eylemleri için geçerli olan özellikleri açıkladığı maddeler anı şekilde ihmaller içinde geçerlidir. Öyle ki kişi sonucunun kötü olacağını önceden bilmesine rağmen o davranışı engellemiyor ise ya

da ihmal ediyorsa, o kişi kötü davranışı sergileyen kişi kadar sorumludur.

8. Her eylem bencillikle ya da ahlak ile ilişkilidir. Bir eylemin kökeni bencillik ihtiva ediyorsa bu durumda o eylem ahlak ile bağdaşmaz. Eğer bir eylem az da olsa ahlakilik barındırıyorsa o zaman bu eylemin altında katiyen bencilce bir neden olmamalıdır.

9. Schopenhauer'a göre insan kendine karşı olan yükümlülüklerini ve diğerlerine karşı sorumluluklarını yerine getirdiğinde ancak o şartla bu eylemlere ahlaki anlamda çirkinlik ya da ahlakilik yüklenebilir. Bu eylemler ancak bu koşulda adaletsiz veya adaletli ya da insan sevisine sahip veya insan sevgisinden yoksun olarak adlandırılır (Schopenhauer, 2020a: 77-78).

Bu maddelere baktığımızda açıkça görülüyor ki Schopenhauer'a göre her davranışın ya da ihmalin altında acı ve rahatlık vardır. Öyle ki davranışı gösteren kadar o davranışın haksız olduğunu bildiği halde susan herkes bu olumsuz durumun sorumluluğunu taşır. Etken olan kişi sergilenen davranış sonucunda önemli derecede etkileneceği için etken olmayı tercih eder. Bu kişinin bencilliği aşikardır. Bir davranış sergilenirken bu davranışın kişinin yakın çevresini etkileyip etkilemediği de önemlidir. Yani bir davranışı tercih eden ya da davranışın meydana gelmesi karşısında sessiz kalan kişi yüksek olasılıkla kendi çıkarını da düşünüyordur. Bu durumda kişi karşısındaki kişiyi kendi çıkarları uğruna kullanıyor demektir. Bunun nedeni olarak Schopenhauer insanların doğru ve yanlışı tam anlamıyla idrak edememelerini gösterir. Öyle yüce bir düşüncenin değerlendirilmesi aşamasında insanların genellikle yetersiz olduklarını düşünür. Bu durum insanların ihmalkarlıklarından kaynaklanır. Schopenhauer ihmalkâr davranışlarının başkalarını etkileyebileceğini düşünerek kendini sınırlandırabilen insanların da olduğunu söyler. Bu tarz insanlar diğer insanların zarara uğramamaları için çaba gösterir ve onlara yardım ederler (Schopenhauer, 2020a: 79-80). Bu tarz kişiler, yani karşısında bulunan öteki iyi niyetli insanları kollayan kişiler Schopenhauer'a göre çok azdır.

Schopenhauer mutsuzluk ve acıların kaynağı olarak bencilliği gösterir. Ona göre sadece kendi çıkarını düşünen ve kendi haz tatmininin peşinden koşan insanların bencillikleri ahlaksızlığı ortaya çıkarırken, öteki insanların acısını tıpkı kendi acısıymış gibi sahiplenen insanın merhameti sonucunda ise gerçek ahlaklılık doğar. Buna doğal duygudaşlık denir. Schopenhauer bu duygudaşlıktan bencil olmayan davranışın tek kaynağı diye bahseder (Cevizci, 2021: 469). Ona göre bir eylem eğer merhamet duygusundan kaynaklı gerçekleşiyor ise ancak o eylem ahlaki bir nitelik kazanır. Başka güdülere dayanan eylemlerin ahlaki olması mümkün de-

ğildir. İnsanlar arasında çıkabilecek haksızlıkları önleyen ve İnsanların çıkar gütmeden iyi davranmalarını sağlayan tek güç merhamettir. Öyle ki insanın vicdanının huzurlu olabilmesi için karşısında bulunan inşaların acı çekiyor olmaması gerekir. Kötülüğü ve kini ortadan kaldırmanın tek yolu merhamet duygusudur.

3.2. Merhamet ve Adalet

Felsefesinin temeline merhameti yerleştiren Schopenhauer insan sevgisi, adalet gibi benzer öteki erdemlerin hepsinin merhamet duygusundan kaynaklandığını ifade eder. Ona göre insanda doğuştan var olan merhamet güdüsü herhangi bir koşula göre değişmeyen bir kavramdır. Merhamet güdüsünün özünde bulunan güç, insanın başkalarına kötülük etmesini engellediği gibi onlara yardımcı olması için insanı harekete de geçirir. Ahlaki düşüncenin olmadığı yerde çok fazla hata yapılabileceğinden dolayı merhamet vazgeçilmez bir unsurdur.

Schopenhauer'in merhamet ile ilgili görüşlerine bakmadan önce mutluluk, acı ve ıstırap gibi duygulara nasıl yaklaştığına kısaca değinmekte fayda var. Ona göre, kötümserlik demek, hayatın bir değerinin olmadığı anlamına gelmez. İçerisinde yaşadığımız dünya mutluluk üzerine kurulmadığı gibi, hayatın amacı da yine mutluluk değildir. İnsanın dünyaya mutlu olmak için geldiğini düşünmek bir yanılsamadan ibarettir. Öyle ki Schopenhauer'a göre ölüm insanoğlu için kaçınılmaz bir gerçekliktir. İnsanların dünyada bulunmalarının sebebi kurtarılmaktır aksine hazlarını tatmin etmek ve mutlu olmak değildir. Ona göre ezeli ve ebedi nizamın dışına çıkan insanı hayat geri getirecektir. Öyle ki insan sırf bu sebeplerden dolayı zaman ve mekâna koyulmuştur. İnsan burada çeşitli eylemlerde bulunarak nasıl bir varlık olduğunu bulabilmelidir. Hayal kırıklığı, ıstırap, acı ve ölümle karşı karşıya gelmek insanı kendisini unutup kaybetmekten kurtaracaktır. Öyle ise ıstırap Schopenhauer'e göre, doğru bir pencereden bakıldığı zaman, aslında bir arınma vasıtasıdır (Schopenhauer, 2011: 56-57). Istırap insan hayatında ilk sıralarda yer almadıkça, varoluşu dünyada var olan en değersiz şeye dönüşüp dolayısıyla da gayesinden sapacaktır (Schopenhauer, 2021: 13).

Schopenhauer insanda bulunan kötücül duygulardan olan öfke için merhametin panzehir olduğunu söyler. Öyle ki ateş için yağmur ne ise öfke için de merhamet odur. Ona göre insan başka birine içinde öfke besliyorsa o kişiyi kötü bir durumda, acılar içinde ya da korku ve yokluk içerisinde hayal etmelidir. Aslında burada hayal edilen insanın içindeki öfkeyi yatıştıramadığı zaman karşısındaki kişinin düşeceği durumdur. İnsan ancak bu şekilde içindeki öfkeyi azaltabilir. Çünkü merhamet her şeyin ilacıdır ve geç olmadan devreye sokulmalıdır (Schopenhauer, 2020a: 120). Ayrıca insanın, karşısına çıkabilecek büyük kötülükleri ara sıra düşün-

mesi de gerekir. Böylece daha sonra karşısına çıkabilecek ondan küçük kötülüklere daha çabuk katlanır ve önceki büyük kötülükleri düşünerek avunur (Schopenhauer, 2008: 152).

Schopenhauer'e göre merhamet duygusu insanı adaletli olmaya sevk eder. Bir davranışın ancak merhamet duygusundan kaynaklanıyor olması ona ahlaki değer atfedebilir. İnsan merhamet duygusunu yüreğinde hissettiği her an başkasının acısı ona anlam ifade eder. Ona göre, bu duygu insanın bizzat içinde bulunduğu acı kadar etkili olmamasına rağmen yine de çok kıymetlidir. Ancak merhamet duygusu sayesinde "ben" ile diğer insanlar arasında örülmüş olan duvarlar ortadan kalkabilir. Ona göre "ben" ile diğer insanlar arasında var olan bu duvar oldukça mistiktir (Schopenhauer, 2020a: 82). Schopenhauer'e göre insan yüreği merhamete açık ise, insan kötülükten uzaklaşır. İnsanın başkalarının acılarından haz duymak gibi bir gaflete düşmesini önler. Schopenhauer merhamet duygusunu şu şekilde ifade eder:

> Merhamet duyduğumuz hiçbir anda kendimiz için merhamet duymayız. Merhamet duyulan kişinin kendimiz dışındaki bir kişi olduğunun her an bilincindeyizdir. Onun acısını kendi içimizde değil de tam da acıyı çeken kişinin, yani onun içinden hissederiz. O acıyı onunla ve onun içinden duyarız. Ortadaki acının, her an onun acısı olduğunun bilincindeyizdir ve bu tahayyülde hiçbir zaman yanılmayız. Hatta kendi durumumuz, içimizde merhamet duygusu uyandıran kişinin durumundan ne kadar iyiyse, ona karşı o kadar çok merhamet duygusu besleriz. Yüreğimiz içimizde, aramızdaki farkın büyüklüğüne istinaden merhamet duygusunu büyütür (Schopenhauer, 2020a: 85-86).

Schopenhauer'e göre merhamet insanın bilincinde yatan inkâr edilemez bir gerçektir. Merhamet duygusu herhangi bir dine, dogmaya, terbiyeye, varsayıma, mite, düşünceye, eğitime ve fikre dayanmaz. Bu duygu bütün bunlardan ayrı bir yerdedir. İnsanın doğasında buluna merhamet duygusu her ülkede, her koşulda ve her yerdeki insanda var olan bir duygudur. Fazlası ile olumlu olan bu duygu, bilinmeyen yani Schopenhauer'in tabiri ile 'yabancı Tanrılara' atfedilemez. Öyle ki o bu duygudan yoksun olan insanlar için 'insandışı varlık' tabirini kullanır. Schopenhauer merhamet kavramının insancıl kavramıyla da eş anlamlı olarak kullanıldığını ifade eder. Ona göre merhametin birinci seviyesi merhametin insana ait olması ve insanın içindeki ahlak dışı eylemin başkalarına verebileceği zarara dur demesidir. Merhamet diğer insanları gelebilecek zararlardan koruyan bir kalkan gibidir. Bu görevi sayesinde birilerinin yaralanmasının önüne geçer. İnsanları "ben"in bencilliğinin vereceği zararlardan korur. Merhametin bu ilk seviyesinden 'kimseyi yaralama' ilkesi ortaya çıkar. İşte bu ilke adaletin temelini oluşturur. Schopenhauer'e göre adalet dediğimiz duygu merhametin bir sonucudur. Adalet duygusuna bir kez sahip

olan insan artık 'kimsenin acı duymasına izin verme' ilkesine bağlanır (Schopenhauer, 2020a: 88-90). Bu duruma ulaşan insanlar artık akıllıca düşünerek önlemlerini önceden almaya çalışarak kendilerini başkalarının acı duymasına neden olmamak hususunda şartlandırırlar

Schopenhauer'in tüm erdemlerin ve iyiliklerin kaynağı olarak gösterdiği merhamet ya da duygudaşlık, insanların çektikleri acıya derman olmadığı gibi onların mutsuzluk sorunlarını da kesin olarak çözemez. Ona göre kötülüğün kaynağını kurutmak yerine, akıntıyı azaltmak ona sadece set çekecektir. Nitekim irade var olduğu müddetçe mutsuzluk ve acı da var olmaya devam eder. Schopenhauer hakiki çözüm ve ruh dinginliğine giden yolun aslında iradenin yadsınması olduğunu söyler. Bu sebeple o gerçek ahlaklılığın temelini arzu etmekten vaz geçişte bulur. Azizlere yakışır bir ahlaklılığa geçişin ise iki yolu olduğunu ifade eder. Bunlardan ilki şeylerin hakiki birliğine yönelik bilgidir. Diğer kurtuluş yolu ise acı çekmenin tam kendisidir ki ona göre insan büyük acılar çekerek arınabilir (Cevizci, 2021: 469-470). İnsan böylelikle güçlü bir değişim sonucunda kendinin üstüne yükselir.

Sonuç

Dünyayı kör bir çaba şeklinde tanımlayan, insan hayatını ise anlamsız acımasız olarak nitelendiren Schopenhauer'a göre hiçbir rasyonel hedefi bulunmayan ve sürekli bir savaş halinde olan isteme, tüm olumsuzlukların sebebidir. İşte bu istencin doyurulamayan hedefsiz yönelimi insan hayatında kötülük ve acıya sebebiyet verir. Ahlak anlayışını bu kötümser düşüncelerinden yola çıkarak kuran Schopenhauer, istencin bastırılmasıyla acının sona erdirilmesini ahlakın en önemli ölçütü olarak görür. Her şeyin temelinde bulunan istenç, insanda türlü eğilimler şeklinde ortaya çıkar. İnsan bu etki ile faydaya, mutluluğa ve hazza yönelik davranışları ahlaki davranışlar şeklinde değerlendirir. Fakat insanda dürtü, isteme ve arzu biçiminde kendi gösteren bu etkiler, aslında bencilce yansımalar olup ahlak ile bağdaşmaz.

Schopenhauer ahlakı temellendirmenin zor, telkin etmenin ise aksine kolay olduğunu savunur. O, ahlak öğretisini merhamet duygusu ile temellendirir. Fakat bu temellendirmeyi yapmak için önce tıpkı Kant gibi fenomen ve numen alem ayrımına gider. Ona göre ahlak, sıradan insanlar için tanrının iradesine karşılık gelen teoloji üzerine kurulur (Schopenhauer, 1995: 1, 43-44). Schopenhauer için dinin kaynağı korkudur. Bu korku ise insan sevgisine ulaşmanın önünde büyük bir engeldir. Öyle ki Schopenhauer için, teizm temeline yerleştirilmiş ya da teizm ile desteklenmiş bir ahlak aslında bencilliğe indirgenmiş bir ahlaktır.

Nitekim Schopenhauer ahlak ilkelerinde ne kadar merhametli olsa da genel anlamda insan tabiatının ve yaşamın doğal işleyişinin iyi olmaya ve mutlu olmaya izin vermediğini savunur. Çünkü insanın temel duygusu mutsuzluktur ve o mutlu olmaya fırsat vermez. Ona göre sefil olan insan doğası her çağda biraz farklı bir şekil alsa da temel olarak hep aynı kalır. Öyle ki böyle bir dünya da kalıcı bir durum söz konusu olamaz. Gelip geçicilik kıskacında olan dünyada kimsenin mutluluğu düşünmemesi gerekir. Ayrıca Schopenhauer'e göre insanın acıdan kaçınması için çok az yol bulunur. İnsan ancak şefkat ve acıma ile kendisini iyi edebilir. Acıma insanın başına gelen talihsizliklerin kaynağı olan bencillikten kurtulmak için bir çaredir (İlhan, 2021: 212-213). İnsanoğlu bakış açısını değiştirirse, etrafındaki diğer insanlarında onun gibi aynı talihsizlik yolunda olduğunu kabul edebilir. Yani oyunun kuralları tüm insanlar için geçerlidir. Bu sebeple merhamet, insana başkalarına karşı acıma duygusunu genişletmesine ve tek benlikten uzaklaşmasına fırsat tanır.

Schopenhauer 'den özgeciliği savunan bir düşünür olarak söz etmemiz yanlış olmayacaktır. Eserlerinde özgecilik kavramına yer vermemiş olsa da merhamet kavramı üzerinden, ahlak felsefesi açısından özgecilik düşüncesinin gelişimine kayda değer katkılar yapmıştır. Schopenhauer ilk önce bencilliğin (egoizm) tutarsız bir teori olduğunu ortaya koyar. Bencilliğin insan hayatına nasıl olumsuz bir şekilde yansıdığını izah eder. Daha sonra ise ahlak öğretisinin temeline merhameti yerleştirerek ahlaki eylemin aslında özgeci bir tutumu gerektirdiğini savunur. Yani özgecilik kavramını kullanmamasına rağmen insanların her davranışının kendi dışındaki kişileri etkilediğini ve güdülediğini ifade ederek, bu durumun ne şekilde olacağını araştırır. Schopenhauer insanın diğer insanları düşünerek eylemesinin mümkün olduğunu söyler. Bu ise merhamet ile olur. Merhamet duygusu, insana diğer insanların farkına varması gerektiğini hissettiren duygudur. Görülüyor ki Schopenhauer "merhamet ilkesi ile birlikte özgeci eylemleri desteklemiştir" (Günör, 2019: 77). Öyle ki insan ne kadar bencil eylemlerden uzaklaşırsa o kadar diğer insanları gözeterek onların iyiliği için eylemde bulunur. Schopenhauer'in ahlak felsefesinde merhamet kavramı ile özgecilik kavramının benzer anlamlarda kullanıldığını söyleyebiliriz. Bunu söyleyebilecek olmamızın en önemli sebebi de merhameti bencilliğin tam karşıtı olarak görmesidir. Başkalarının iyiliğini içimizde ancak merhamet duygusu ile hissedebiliriz. Öyle ki onun gerçek sevgi kavramıyla açıkladığı şeyin temelinde merhamet duygusu varken, içinde merhametin olmadığı kötücül duyguların kökeninde de bencillik yani egoizm vardır. Kısaca Schopenhauer'in felsefesi insanlarda bulunan bencilce güdülerin merhamet sayesinde yok edilerek, 'ben' in kendi dışında ki 'ben olmayanların' ilgilerine göre davranması gerektiği düşüncesi üzerine kurulmuştur.

KAYNAKÇA

Boone, Brian (2020). Etik 1001. Çev.: Selin Aktuyun. Say Yayınları: İstanbul.

Botton, Alain De (2020). Felsefenin Tesellisi. Çev.: Banu Tellioğlu. Sel Yayıncılık: İstanbul.

Cartwright, Davit E. (2014). Schopenhauer. Çev.: Sibel Erduman. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

Cevizci, Ahmet (2021). Felsefenin Kısa Tarihi. Say Yayınları: İstanbul.

Devecioğlu, Fırat. (2021). Schopenhauer Felsefesinin İyileştirici Gücü. Destek Yayınları: İstanbul.

Durant, Will. (2010). Felsefenin Öyküsü. Çev.: Ender Gürol. İz Yayıncılık: İstanbul.

İlhan, Ahmet. (2021). Spinoza, Kant, Schopenhauer ve Nietzsche Felsefesinde Duyguların Anatomisi ve Şiirsel İzdüşümleri. Sümer Yayıncılık: İstanbul.

Günör, Recep B. (2019). Ahlak Felsefesinde Özgecilik. Atlaskitap: Ankara

Janaway, C. (2007). Schopenhauer Düşüncenin Ustaları, Çev.: R. Ç. Ataman. Altın Kitaplar Yayıncılık: İstanbul.

Kleinman, Paul (2019). Felsefe 101. Çev.: Şükrü Alpagut. Say Yayınları: İstanbul.

MacIntyre, A. (2001). Ethik'in Kısa Tarihi. Çev. H. Hünler & S. Z. Hünler. Paradigma Yayınları: İstanbul.

Mannion, Gerard (2003). "Schopenhauer, Religion and Morality: The Humble Path to Ethics" (Ashgate New Critical Thinking in Philosophy), Ashgate Publishing: England.

Moseley, A. (2011). A'dan Z'ye Felsefe. Çev.: Ali Süha. NTV Yayınları: İstanbul.

Safaranski, Rüdiger. (2015). Schopenhauer Felsefenin Yaban Yılları Bir Biyografi. Çev.: Ali Nalbant. Kabalcı Yayıncılık: İstanbul.

Sans, Edouard. (2006). Schopenhauer. Çev.: Işık Ergüden. Dost Kitabevi Yayınları: Ankara.

Saunders, Thomas B. (2016). Schopenhauer. Çev.: Ahmet Aydoğan. Say Yayınları: İstanbul.

Schopenhauer, A. (1889), Bohn's Philosophical Library, Two Essay By Arthur Schopenhauer. George Bell And Sons, York Street Covent Garden: London.

Schopenhauer, Arthur (1995). On The Basis of Morality. Trans.: E. F. J. Payne. Hackett Publishing: Indianapolis.

Schopenhauer, Arthur (2008). Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar. Çev.: Mustafa Tüzel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

Schopenhauer, Arthur (2011). Din Üzerine. Çev.: Ahmet Aydoğan. Say Yayınları: İstanbul.

Schopenhauer, Arthur (2019). Ahlakın Temeli. Çev.: Bayça Oral. Tropikal Kitap: Ankara.

Schopenhauer, Arthur (2020a). Merhamet. Çev.: Zekai Kocatürk. Dergah Yayınları: İstanbul.

Schopenhauer, Arthur (2020b). Hukuk, Ahlak ve Siyaset Üzerine. Çev.: Ahmet Aydoğan. Say Yayınları: İstanbul.

Schopenhauer, Arthur (2021). Hayatın Anlamı, Çev.: Ahmet Aydoğan. Say Yayınları: İstanbul.

Störig, H. J. (2011). Vedalardan Tractatus'a Dünya Felsefe Tarihi. Çev.: Nilüfer Epçeli. Say Yayınlar: İstanbul.

Tanyol, Cahit. (1998). Schopenhauer 'da Ahlak Felsefesi. Gendaş: İstanbul.

Türkyılmaz, Ç. (2003). ''Kant'ta ve Schopenhauer'de Kendinde Şey (ding an sich) Kavramı ''. Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 2, 82-88.

Tsanoff, R. A. (2009). "Schopenhauer'ın Kant'ın Ahlak Teorisine Eleştirisi". İçinde Schopenhauer (hazırlayan. A. Aydoğan, ss. 297-323). İstanbul: Say Yayınları

Veysel Atayman (2008). Varolmanın Acısı. Don Kişot Yayınları: İstanbul.

Weischedel, W. (2004). Felsefenin arka Merdiveni. Çev.: Sedat Umran. İz Yayıncılık: İstanbul.

Whittaker, Thomas. (2021). Schopenhauer Kimdir? Çev.: M. Masum Gökyüz. Fol Kitap: Ankara.